

3

את כל זה חפצתי עשות לי, ויחדתי זמן מועט למצוה זו, לפרש שנים שלושה גרגרים, מאמרי אלהים חיים, אחד המרכבה ואחד הממעיט. וקידמתי בתפלה מול מקור החכמה, ואליו פי קראתי, שלא אכשל בדבר שאינו רצוני לפניו, גם יחונני לבל אכשל במכשול גניבת דעת קטן וגדול. וסייג עשיתי שמשכתי ידי מפתחת ספרים. לא לקלותם כוונתי, חלילה חלילה, כי כולם אענדם לראשי ואתערט בהם, אלא לבל אכשל להתכסות בשמלתם. ובפחתי בספר תורת ה' לא הייתי מקדים להתחכם מהראשונים לדעת הערותיהם וישוביהם, ואכניס טפה ואפרש פירוש ממוצע מכיניהם. ולזה יקרא אחיו של נחש הקדמוני, כי ערום יערים להתגדר. אלא תורת ה' כתובה לפני, והיא העירה אותי והיא השיחתי והיא האירה נפשי לאור באור הערבי. והרגשתי בנפשי שראתה נסתרות, ותאכל ותשבט ותותר ממטעמי התורה באור פני מלך חיים:

כתבתי וקבצתי על יד על יד, זעיר שם זעיר שם, את אשר הבינותי. מהם ישוב הכתובים דרך עיון כשיעור הידבור עצמו דרך פשט, ומהם דרך דרש, ומהם דרך רמז, ומהם דרך סוד בדרך נסתה, ונגלה לעינים לו. ולפעמים אמשוך בקסת הסופר בפשטי הכתובים בדרך משונה מדרשת חז"ל. וכבר גליתי דעתי שאין אני חולק ח"ו על הראשונים אפילו כמלא נימא, אלא שהרשות נתונה לדורשי תורה לעובדה ולזוועה, אור זרוע לצדיק, וארץ החיים מעלת פירות לכל זרע זרוע אשר יזרע בה בעלה בן תורה. רק לדבר הלכה, אל אשר יהיה שמה הרוח אשר תכנו ראשונים, אחריהם לא ישנו. גם לא לבדות מדעת אנוש דברים חדשים אשר לא שערום נוהלי תורה מפה אל פה, אלא ע"פ הקדמותיהם אשר קיבלו, דלי מדלי אשר דלה לנו איש האלהים, מהם יקחו הקדמותיהם בני תורה, לעמול ולעשות מסילת הכתובים ואורה ודרך ושביל ונתיב, ולהכניס בכתובים דברים שנאמרו בעל פה. ובמעט זמן לרגעים בחנתי, בשנים שלושה גרגרים ככל פרשה, וקבצתי ושמתי באמתחתי.

6

אקדים מלים לספרי:
ספרי זה קיומו מספר-הספרים ותכליתו לשמש את ספרי-הספרים.
קראתיו ככל הכתוב —
לדעתי, שאיני דן בו כמה שארתי בתקופת המקרא (אף-כי לפעמים אני סוטה מקו זה) אלא — בעיקר — כמה שכתוב במקרא:
ולדעתי, שאיני שואל על מהימנותו של הכתוב (אף-כי לפעמים אני סוטה מקו זה) — אם הוא מוקדם או מאוחר, מקורי או חספת וכד'. הכתוב המונח לפני הוא הכתוב שאני מבקש להכניו כפי שהוא כתוב:
ולדעתי, שכל שנכתב בספרי לא נכתב אלא על סמך הכתוב.
ונטורם אוניא דברי אל רשות הרבים — ואימת הרבים עלי — אחיחיד עם שברשותי שלי, ואזכיר את שסייעני להוציא דברי לרשות הרבים:
את בית אבי, שלמדתי כי יפה תלמוד-תורה עם דרך-ארי, שיגיעת שניהם משכתה

ואמנם גודל ענוותנותו ניכר ביחוד מתוך פירושו לתנ"ך ולש"ס, בפירושו אלה שנתקבלו ונתחבבו כ"כ מאת כל חכמי גדולי הדורות - מוצאים אנו כמה פעמים שהוא אינו בוש לומר "לא ידעתי" (יש 217 לשונות של "לא ידעתי" בפירושי רש"י ומהם 77 במקראות ו-140 בש"ס, לשונות של "לא ידעתי" כוללים גם לשונות דומים שמשמעותם אי - ידיעה אי - וראות וכדו' כגון: "לא ידענא" "איני יודע" "לא נודע לי", וכן לשונות "לא פירש לי" "לא איתפרש" "לא שמעתי" ועוד) מה שאין אנו מוצאים הודעה כזאת כמעט בכל גדולי המתברים והפרשנים משנות דור ודור, וכדאי להעתיק כאן דברי אחד מגדולי חכמי ספרד האחרונים רבי שלמה חזן בספרו "המעלות לשלמה" ערך רש"י שכתב:

"רש"י ז"ל בפירושו על התורה ועל הש"ס לפעמים כותב על איזה דיבור "לא ידעתי פירושו" או "איני יודע מה מלמדנו" וכיוצא, והמפרשים ז"ל הקשו עליו מה בא להודיעני שאינו יודע, אם לא ידע ישתוק, וכל אחד לדרכו פנה ליישב דברי רש"י ז"ל הלא בספרתם. ולפע"ד נראה לי פשוט וברור שכוונת רש"י ז"ל לפי רוב ענוותנותו וקדושתו מודיע צערו לרבים שלא ידע דבר זה, כדי לקיים דברי התנא שכתב (בסוג) ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי, א"כ כותב כן כדי ללמד את הבריות שיתנו לב לעיין בדבר ההוא ולידע פירושו מה שלא ידע הוא ז"ל, וזה ג"כ מורה על רוב ענוותנותו שאפילו הוא לא ידע אפשר אדם אחר כשיעיין יכול לידע טעם הדבר ההוא, ופירושו זה נראה לי פשוט בכוונת הרב ז"ל.

לפני שנים מספר קראתי ב"הארץ" מאמר על בני דוד. נמה של צניעות ורחו של כבוד שרו על המאמר הנחא, תחלה נבחר הכותב של הפרשה המסורתית וניסה לשנות לי מקרא בפני רוחו לא חטא לי הגוף. שחאל לעיתו נאמר הנובה ובעקבותיו הוציא לי להמשך ולכתוב על ספרי המקרא. בו נולד סדרת המאמרים הנ"ל ונפשו ידעתי לה עליי עורר "הארץ" זאת, דו כסלי, הרישתי לעצמי לקרוא לה עם לפטר הנה, הכולל את מרבית פרקי הסדרה. וכמה נוספים. הוצאתי כוא אור לדאשונה.
גולתו ככתב חילוני שמסק בהרבה בתנ"ך. עזרתי זוכר את הוויכוחים המשפטיים הסעי רים על דמותו של שאול המלך, שהיה תרבה של אמי, ובלב אבי לא עזר אלא רמסם בלב. הורי טיילו אתי כיו צרעה ובו אשתאול להראותי את מקום הולדתו של שמשון: אל נמל סין, ממנו נמלט יונה הרשיעה מפני אלוהיו; מעל גג מנוח נטרדאס הראה לי אני את גורו ארונה ידובסי, הידעה היום כהר אבותי; ומתל מניד צפנו בתל קוויסיס. נחל קישון, שצור וטויב את מרכבותיו של סיסדא. שמואל, יוסף. אלהו וזונתו היו גבורי ילדותי לא-יפחת מקפיוסן נמן, אטיל ומגול.
בבית-הספר לימדו אותי כיצד גבר דוד על גולתי, תמשת חלוקי תהלל שילקט דוד היו שקולים בנגד המיושה חמשי תורה. כן אמר חז"ל וכן אמרה לי המורה. אבל אבי לקח אותי אל תל האלה, הראה לי חין תנו בני ישראל והיכן ניצבו המלשחים, הסביר לי שקלעו איננו רונטקו וברר למעני המש אבניס מן תהלל, בשעה שבעתי שם, באסיק היכש. חשתי כיו אצבעתי את מנעה המקורי, החלק, של האבן שכמה הנה דוד בקלעו. גלית היה לה הרע, האלים וההשיריות מסביבו. דוד היה ילד נמרז וממשקף שאחז בתולק אבו גובר על כוחות השחרה.
הפרשנות למסורתית ולדורותיה ניסתה לפנות את ספרי המקרא, להריך את מחללי גיבוריו ולרדום אותם לעולת האמונה והמצוה. התגובות הרבות שקיבלתי מפניא חיי-חיו הראו לי שאישים חתיים נוטים לדאוח את המקרא כרכוש הפרטי, וכי לא כל החולקי זיים מוכנים ויודעים להתמודד על זכויותיהם.
המנו"ח שלי הוא תנ"ך אחר. מתבררי והמיוחתי הם בשר זרם, הוא לא חובר בידי אלהים, וגבוריו אינם קדושים וטהורים. אין לי השכלה של חוסר ולא משיבציה של דרשן. זה ספר שאני אוהב לקרוא בו והוא גורם לי להתחשבת ומחשבת. יש בתנ"ך כמיווי מספוי קוח של פוליטיקאי, אהבה, אמונה ותגות כדי לעורר כל קורא להתרה במחשבת סביבו עם בימים אלו. וזו החתמה שממנה נכתבו פרקי הספר הזה.

עון. ביום ט"ז באלול חש"ב — הוא אחד ימי השואה הרבים והארוכים — חרב ביתנו: אבי פינחס-אליהו גוטליב ואמי פייגה-ליבה ואחותי גושה — וזכרונם לברכה — הובלו בקהל קדושים אלי מוות, ונוחרנו אני ואחי — אחד מעיר ושנים ממשפחה — ובאנו ציון;
אח כל מלמד, מהם השכלתי, ואח תלמידי הרבים;
אח אנשי החברה לחקר המקרא — ובהם פרופ' ח"מ"י גבריהו ומר ב"צ לוריא (הוא גם יו"ר קרן עזר"ד שליך לשכת הנושיא) — שעודדוני לכתוב הערות על כתובים במקרא;
אח אנשי "פרקי היום בתנ"ך" אשר ברשות השידור — ובהם מר צבי ירון, מר אברהם סלומון ומר ברוך שיין — שהביאוני אל מדורם. פרקים רבים מפרקי ספרי נכתבו תחילה כשיחות פרשניות, ששודרו ב"פרקי היום בתנ"ך";
ואח אנשי ספריית פועלים, ובהם ירדו בנימין הלוי, אשר יום את הוצאת ספרי ואשר קרא את כתב-היד ואיזנו וחקירו וערכו;
יבואו כולם על הברכה.
וברוך שהגיעני להאיר כתובים במקרא.

הגישה המדעית למקורות ישראל

4

גישה מדעית למקורות ישראל הירחי הגישה הקבועה והרגילה שבה אנו משתמשים, שכן מדע פירושו לדעת, בכהינת "יודעת את ד' אלקיך" ואנו הרי מעוניינים לדעת ולהבין את מקורות ישראל. כלום נגשים אנו אליהם. שלא כמגמה לדעתם? אולם במה דברים אמורים בשעה שאנו מפרשים את המושג מדע כפשוטו, כשם שהמושג הוא במהותו. מדע פירושו של דבר לדעת. אולם דא עקא שכיום מרבים להשתמש

במלה מדע כמלה בעלת שתי משמעויות, לא רק משמעות של ידיעה בלבד, אלא אף משמעות של אמצעי הידיעה, כיצד לדעת. בהשתמשנו במושג מדע מתכוונים אנו, לצערנו, למתודיקה ולשפה מסוימת שבה משתמשים מספר רב של מלומדים כדי לדעת, כדי לרדת לעומקו של ענין.

ה"מדע" במרכאות, היא שיטה פסולה לחלוטין בגישה למקורות ישראל, לחג"ך, לתלמוד ולאגדה, פסולה מחמת השיטה שבה. אילו היינו שואפים לידע במובן המלא לידע תוך התעמקות, תוך נקודת מוצא שלפנינו תורת אמת, אמת ממש, אמת שאינה ניתנת לערעור, אמת משמים ולא מפי בני אדם, וכל מטרותנו היתה לגלות את האמת, להבין את האמת, תוך היותנו מאמינים ומשוכנעים שאמת לפנינו שלעת עתה היא נסתרת מעינינו, אז היתה שאיפתנו חיובית וכנה.

בשאיפה זו חובה עלינו להתעסק בכל השטחים המוצאים להם ביטוי במקורותינו. עלינו ליחד את חתירתנו בתנ"ך, בדברי הנבואה, בצורת דבורם, לעסוק באמת שביופי הדברים, באמת שבספורים ההסטוריים, באמת שברעיונות המוסריים, ועל אחת כמה וכמה באמת שבמצוותינו הקדושות.

אולם השלילה שבגישה המדעית הנהוגה כיום היא בכך שהשרש שלה פסול. הגישה אינה יודעת כיצד יש להתייחס לכתבי הקודש. היא שכחה את היסוד הראשון שבאמונה, שדברי תורה משמים הם. הגישה אינה מכדילה בין כתבי שמים לכתבי בני אדם, ויחסה לשניהם שווה הוא. מאחר וכן, כל רעיון הנראה לה כבלתי מובן, פסול הוא, לפי שהכל נמדד בקנה מדה אנושי.

לפיכך עלינו לידע כיצד יש לגשת, והגישה היא המחייבת את הטפול לאחר מכן. אנו נגשים למקורות ישראל כאל מקורות שנתנו משמים, שדבריהם דברי אמת, אמת בלתי מעוררת וכל מגמתנו היא לגלותה, לגלותה ולא ליצור אותה, ולשם גילויה הרי משתמשים אנו בכל האמצעים העומדים לרשותנו. ככל שנרבה לחקור, נרבה לחטט, כן ייטב, משום שע"י כן נבין יותר את האמת.

מהנינים, ככ כאכ תשי"ח.

1

שב"ם לו (א) וישב יעקב, עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו.
 אבל יעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה.
 (ב) אלה תולדות יעקב, ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלימדונו רבוחינו² כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו אף כי עיקרה של תורה באת ללמדנו ולהודיענו ברמיזות הפשט ההגדות וההלכות

והדינין על ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושחים מידות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ועל ידי שלש עשרה מידות של ר' ישמעאל. והראשונים מחוץ חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר, ומחוץ כן לא הורגלו כעומק פשוטו של מקרא ולפי שאמרו חכמים³ אל חרכו בניכם בהגיון, וגם אמרו⁴ העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, ומחוץ כן לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות וכדאמ' במסכת שבת⁵ הוינא בר חמני סרי שנין וגרסיני כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רכנו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכחובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא, ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו זצ"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פרושים אחרים לפי הפשטות המחודשים בכל יום.

הרב דוד הכהן "הגור"

לא כבודו של דוד - דוד עצמו הוא כבוד

לשב פה, שיקומו הרבנים ויברחו ויעזבו את ארמנותם אך עם ברכת מארץ שלו על פי הפשטו זאם זה שואלת לא חושבת שיש כאן גם שם הם ברחו כדי שתחולש מלכות ישראל? האם השואלת לא רואה שדוד מלך ישראל חי וקיים?

מלכות ישראל היא גם ארצית וגם שמית. בתוך ארץ היו קודש רק השמים, הארץ היתה חול. כשהאשה היתה מקשה ללדת בתי"ל היו נבגשים לבית הבגמת ומחמשים את הקודש ברוך הוא ופונים למצוא אותו בארץ הקודש, כאן לא צריך לחפש דוקא את ארץ הקודש, מה נמלטים על תארץ ומבצאים את הקודש ברוך הוא. אז השואלת מבגינה, אם אנתנו אומרים דוד מלך ישראל חי וקיים זה גם השמים וגם הארץ. פעם אחת הייתה יושב ולומד, וזהו בבית המדרש של לבני הרב קוק, וברוך ה"חזון" המוחזק לפני כותב זה, ארץ, ארץ, ארץ, ארץ "שואלת", "שואלת", "שואלת", הנה עמי שם מלך ליפשיץ מיטע טמנאך מרוח וכוונתה אותי מעין באותו דף שאל אותי, האם ארץ זה גם עניי ספירה מעולם הספירות או ארץ ממש, האם כשואלת, זה בענין ספירה זה מעולם הספירות או לשואלת מפשט זה זה שבת ואני לא מבין בשם בית השבת לך אבל זה שבת הוא קרא את מחשבותי ואמר: אני מבין, אני מבין, לדעתך זה גם זה וגם זה, זה גם ארץ מפש וגם ישראל בשבת הם.

יש כאלה שנוסקים בדרך כמי שעוסקים בעצמם ומלביגים חבל, יתור טוב שהיו באים לשאול שאלות למת השואלת שואלת עליהם היא השואלת שואלת על דוד זה עם עוסקים בביקורת המקרא ואנתו מבטין לום דים. מי שמבין עומד מבטין לום למת לצאת ויראת את הדברים אבל חוז כשאנתו כבר בפנים? למה לדבר על כינויו של דוד? למה דוד עצמו הוא כינוי ופלא וכי תאמר, האמר השואלת, וכי דוד עצמו הוא לא יגור?

הרמ"א: "גנתין לומר, דוד מלך ישראל חי וקיים שמלכותו נמשך ללבנה ועתיד להחודש במותה ונכנס ישראל חוזר לחודש בבעלה שלה שחזר הקודש עם החמה, שנאמר שמש ומגן ה' ולכן עושין שמחת וריקודים בקודש החדש דוגמת שמחת ניסוחא".

ירדנת השואלת שפשוטות הרבה למשלם ישראל ללבנה ואומרת העלה לשמשו ו השמש מאורה המיד, ויש ראל - יש נמן של חושך, יש גם ליקוי לבנה, אבל רק על הלבנה מי קדשים, הלבנה מהחשת המיד, אך שואלת יחודש כמו שהלבנה מת-חדשת, זה מלך הגאולה, הנה היא שואלת על דוד מלך ישראל חי וקיים, זה מפני שישראל היום התי-חודש בעולם וגולה אורח מעט. זה לא דוד באופן פרט אלא כל כנסת יש-ראל חיה וקיימת זה לא מבין על דרך הפשטו אבל הפשט זה רק אחד מדרבים לראות את הדברים. יש מדרשים שלם, יש דרך הפשט, ולפנים מובנה דרך חרומה, ולפנים מובנה דרך חדרש, לפני ולפנים דוד השנה, או האמר לי השואלת: האם אפשר על דרך הפשט לבני את גאולת ישראל בימינו? האין כזה סדר מפלא?

האם זה כל כך משום שיקום עם ש-ירדנת השואלת שפשוטות הרבה למשלם ישראל ללבנה ואומרת העלה לשמשו ו השמש מאורה המיד, ויש ראל - יש נמן של חושך, יש גם ליקוי לבנה, אבל רק על הלבנה מי קדשים, הלבנה מהחשת המיד, אך שואלת יחודש כמו שהלבנה מת-חדשת, זה מלך הגאולה, הנה היא שואלת על דוד מלך ישראל חי וקיים, זה מפני שישראל היום התי-חודש בעולם וגולה אורח מעט. זה לא דוד באופן פרט אלא כל כנסת יש-ראל חיה וקיימת זה לא מבין על דרך הפשטו אבל הפשט זה רק אחד מדרבים לראות את הדברים. יש מדרשים שלם, יש דרך הפשט, ולפנים מובנה דרך חרומה, ולפנים מובנה דרך חדרש, לפני ולפנים דוד השנה, או האמר לי השואלת: האם אפשר על דרך הפשט לבני את גאולת ישראל בימינו? האין כזה סדר מפלא?

יש לה שאלה? זה טוב. יש שאלה, שרק יבוא לשאל. אבל אלת מבקשת גם לשוואל? אבל הפינה היא היא בשאלה... ורדנת השואלת אין קוראים לבנה כי-קבלה? קוראים לה שאילתה עלי-אחי, שמהותה של השאלה היא חי-שואלת, השאלה פותחת בדרת של יודעת מרוב פותחים בדרת של פסח פקודות? הרי אפשר היה לומר תיקף את התשובות, אלא שיש בזה סוד גדול: כשפותח בשאלה פפודים שמרי בינה בש-הבינה כשחוקרת ומלים בני יש-ראל להשתחרר ולצאת ממצרים. על השואלת מבקשת לשאול על דוד מלך ישראל חי וקיים? זה נפלא, זה נפלא, הלא בשאלה יש כבר חסודים, כשאומרים דוד מלך ישראל? אומרים איש האיש אינו כבר כשמשמשים אדם, חי וקיים" - אז מה חי וקיים אם לא כנסת ישראל? יודעת השואלת, אצלו הכל מנהל בלימוד, אנתו כל הזמן לומ-דים וקיים, מוחל בפשט, האם הסתח לך אם במקום הגינה בשם קצת לעמוד?

מתו אומר יהודי, דוד מלך ישראל קודש ולבנה, אומרים קדם את ברפת קודש החודש את כל אומ-רים, פסקים ומסיימים במלים, "דוד מלך ישראל חי וקיים", ומניח הגינו מלים אלו לסידור התפילה שבתקופה שגורה מלכות רומי הרשעה וזרית אסרה היה לקדש בפומבי את החדש מולד הלבנה חי מרדעים זאת על ידי סיפני סתרי, והנה בגמרא במסכת ראש השנה, מסופר על רבי שנדבד עם אהל השליחים, על הסימא ה-מוסכמת, וכך אמר לו: "שלח לי סימן". דוד מלך ישראל חי וקיים" זאת אומרת הלבנה שלג, האמר שגור, נולד הוא חי וקיים, אפשר יהודים, לקדש את הלבנה, ובשולחן ערוך, בהילכות ראש חודש, מסביר